

MARIJA IVANČIČ

Ironija v publicističnem besedilu

Verbalna ironija

Dobesedni in nedobesedni pomen

Verbalna ironija je tako kot metafora in posredno govorno dejanje primer nedobesednega govora. Govorec misli nekaj drugega od tistega, kar v resnici izjavlja.

Besede, stavki in izrazi imajo svoj dobesedni pomen. Določen je »z dogovorjenimi pomeni v povedi vsebovanih besed in pravili njihovega povezovanja. Dobesedni pomen razumemo kot posledico jezikovnosistemskih dogovorov in njihove kodifikacije v jezikovna pravila« (Kunst-Gnamuš, str. 74).

Tisto, kar govorec misli, ko izjavlja besede, stavke ali izraze (by uttering words, sentences or expressions), imenuje Searle od govorca ubesedeni pomen (speaker's utterance meaning). Od govorca ubesedeni pomen je lahko enak ali različen od dobesednega (Searle, str. 77). Searle strogo loči med dobesednim in od govorca ubesedenim pomenom. Ko govorimo o od govorca ubesedenem pomenu, govorimo o »govorčevih možnih namerah«, o tem, kar z njimi misli govorec, ne pa o tem, kar besede pomenijo. »Besede imajo samo tisti pomen, kot ga pač imajo« (Searle, str. 77). Od govorca ubesedeni pomen je odvisen od dobesednega pomena. »Brez razumevanja dobesednosti ni razumevanja ironije, ki je vedno na področju nedobesednega. Brez dobesednosti se ne da doseči nedobesednost.« (Stojanović, str. 7).

Ironični, metaforični pomen

Metaforični pomen se razlikuje od dobesednega, toda med njima je neka asociacija. Metaforični pomen je lahko zelo oddaljen od dobesednega, toda vedno vzporeden z njim. Naša čustva so lahko »topla« ali »hladna«, pa se skoraj ne zavedamo, da »toplota« in »hlad« nista mišljena dobesedno.

Ironični pomen besed nasprotuje dobesednemu, ga onemogoča ali je z njim nezdružljiv. »Med možnostmi, ki ji jih jezik nudi, se ironija odloča za nekaj nasprotnega, v največji meri drugega« (Jankelevič, str. 77). Tista najobičajnejša, retorična razlaga, da je ironija »misliti eno, govoriti pa nekaj drugega, nasprotnega«, je nepopolna, ker se velikokrat ne da določiti natančen pomen ironično mišljene izjave.

Kontekst* ali sobesedilo

Ali bo izjava mišljena in razumljena dobesedno, metaforično, ironično ali kako drugače, je odvisno od okoliščin izjavljanja, od sobesedila, ki je lahko besedilno ali nebesedilno. »Nebesedilno sobesedilo je običajno realna situacija, referenčna dejanskost, na katero se izjava nanaša, ... Odnos besedila, katerega smisel je ironičen, in besedilnega sobesedila je odnos dejavnikov istega reda ... Besedilo, ki je ironično glede na nebesedilno sobesedilo, je pogosteje živa beseda kot pisano besedilo« (Stojanović, str. 143–4).

Ironično mišljene izjave so nesmiselne in neskladne s sobesedilom, če jih razumemo dobesedno. Poslušalec jih mora reinterpreterirati na tak način, da postanejo smiselne.

Izjava »Kako čudovito vreme!«, izjavljena sredi naliva, bo poslušalec razumel ironično, kot »Kako nečudovito vreme!« Šele tako bo izjava smiselna in primerna okoliščinam. Poslušalec ve, da govorec »v resnici« ni mislil, da je vreme čudovito, ampak nasprotno, da je nečudovito.

Sobesedilo je v tem primeru dovolj enopomensko (Willer, str. 294), da izjava, ki bi v drugačnem sobesedilu lahko bila mišljena dobesedno, v opisanih okoliščinah razumljena ironično.

Kadar pa je sobesedilo bolj zapleteno in nejasno, mora govorec ustvariti neskladnost znotraj besedila. Ironično mišljenje izjave opremi z ironičnimi signali, ki delujejo kot motilni dejavnik pri dobesednem razumevanju izjave (Willer, str. 295).

»Ironični signali so sredstvo, ki naj pri poslušalcu okrepijo hipotezo kršenja pravilnosti« (Willer, str. 295). Govorec izbere take ironične signale, ki pomenijo očitno in zavestno kršenje jezikovnih, konverzacijskih ali splošno komunikacijskih pravil. Pogoste so kršitve in odstopanja od poslušalčevih stališč, sodb ali od njegovega občutka za to, kaj je v danih okoliščinah pravilno, primerno ali pričakovano.

Kulturno sobesedilo

Udeleženci ironične komunikacije morajo biti komunikacijsko kompetentni. Poznati morajo pravila, ki določajo, »kdaj govoriti in kdaj molčati ter kdaj, kje, s kakšnimi sredstvi in v kakšni obliki, tonu in kodu lahko kdo komu kaj reče« (Muecke, 1972, str. 39). »Produkcijo in recepcijo« ironije z ene strani omejujejo družbene norme, po drugi strani pa poslušalčev posluš za ironične podtone (Furst, str. 16) in govorčeva jezikovna spretnost.

Ironično pretvarjanje

Noben ironik eksplicitno ne izjavlja, da je ironičen. Njegovo ironičnost mora naslovnik razbrati iz razmerja med besedilom in sobesedilom. Ironik se obnaša, kot da nič ne ve o tem, da je ironičen in kot da misli samo tisto in natanko tisto, kar dobesedno izjavlja. Ironija je lahko posledica nasprotja med vsebino izjave in

* »Kontekst« Toporišič sloveni kot sotvarje: »V sporočanju položaj govornega dogodka v okoliščinah, kolikor jih zaznavajo čutila obeh udeležencev sporočanja ...« (Toporišič, str. 296).

neustreznim, neprimernim tonom glasu. Tudi ironičen smeh je lahko alarmni signal, prav tako nezdržljivost gest in mimike s tistim, kar govori ironik, toda to niso verbalna opozorila. Če bi moral ironik pojasnjevati, da je ironičen, bi to pomenilo, da je njegovo ironično govorno dejanje neuspešno. Ironično pretvarjanje je lahko transparentno ali izrecno poudarjeno. Ironik si lahko nadene masko navdušenja ali indiferentnosti, prizadetosti, nevednosti, iskrenosti ali nevtralnosti. Komunikacija o ironični komunikaciji je vedno vzpostavljen na neverbalni ravni; govorec ve, da poslušalec ve, da je ironičen, in poslušalec ve, da govorec to ve. Kadar tega neverbalnega dogovora ni, se namesto ironične komunikacije zgodi nesporazum.

Ironični posmeh

Ironijo pogosto štejejo za podvrsto komike. Ironija kot »tehnika« je največkrat uporabljena prav za nedobesedno, posredno izražanje posmeha. Propp v svoji knjigi Problemi komike in smeha posmehljivi smeh povezuje s komičnim, komično pa izenačuje s smešnim.

Komika

Komika je vedno povezana z odkrivanjem vidnih pomanjkljivosti nekoga ali nečesa, kar povzroča smeh. Kar povzroča smeh, pa ni nekaj velikega, usodnega, tragičnega, ampak je drobno, malenkostno in nizko. Komično je nasprotje resnega. Smeh nastaja iz povezanosti med človekom, ki se smeje, in objektom, ki smeh povzroča. »Prvi pogoj komike in smeha, ki ga izziva, je, da ima tisti, ki se smeje, neke predstave o spodobnosti, moralnosti, ali točneje, neki popolnoma nezaveden instinkt tega, kar s stališča zahtev morale ali samo zdrave človekove narave velja za spodobno in pravilno... Drugi pogoj za nastanek smeha je spoznanje, da v svetu, ki nas obkroža, obstaja nekaj, kar nasprotuje našemu instinktu spodobnega, kar ni v skladu z njim. Krajše rečeno, smeh povzročajo opažanja nekih pomanjkljivosti v svetu človekovega vsakdana. Protislovje med tema dvema načeloma je osnovna predpostavka, osnovni pogoj za nastanek komike in smeha, ki ga komika izziva« (Propp, 155). Absurdnost človekovih misli in postopkov, njegova domišljavost, raztresenost, nespametni postopki so najpogostejši vzrok posmeha. Predmet posmehovanja je človek, njegova zunanost in notranost, intelektualni in materialni proizvodi. Komične pa so lahko tudi situacije, kjer so razmere na neki način »močnejše« od človeka. Smeh nastane od nenadnem, nepričakovanem razkritju teh lastnosti; komičnost ni nujno površinska lastnost objekta.

Detronizacija vrednosti

»Smeh je močno, uničujoče orožje: razruši lažno avtoriteto in lažno veličino« (Propp, str. 43). Posmehujemo se stvarim in ljudem, ki se imajo za vzvišene, nedotakljive ali spoštovanja vredne, kadar odkrijemo, da je to le videz. »Naše spoštovanje izginja, brž ko odkrijemo malenkostne vzroke najveličastnejših dogodkov v zgodovini ali v človekovem osebnem življenju« (Jankelevič, str. 36). Smeh, ki ga izzove detronizacija vrednosti, je pogosto ironični posmeh.

Duhovitost

Toda »v primeru ironije komika izhaja iz jezikovnih sredstev prav tako kot iz tistega, kar se s temi sredstvi izraža« (Propp, str. 113). Ironija postane učinkovita šele takrat, ko je duhovita. Duhovitost ubeseditve ji doda »estetsko sestavino«, napravi jo prodorno, elegantno ali sploh užitno. Ironični smeh je »motus secundus«, smeh s premislekom (Jankelevič, str. 131). Ironične izjave molče sporočajo o ironikovih dvomih, neodločnosti ali o tisti vrsti intelektualne previdnosti, ki se ji pravi ironična distanca.

Humor

Humor je »spodobnost opažanja in ustvarjanja komike, . . . določeno duševno stanje, v katerem v našem odnosu do ljudi skozi zunanje manifestacije drobnih napak odkrijemo pozitivno notranje jedro« (Propp, str. 138). To je stanje ali razpoloženje tistega, ki komiko odkriva. Posmeh, ki ga izziva komičnost, je rad krut in škodoželjen. Humor v posmeh vnaša blagost in človečnost, v človekovo notranjost pa vedrino. »V ironiji, ki šiba, je neka zlovoljnost in grenka zajedljivost, ki izključuje blagost; ironija je včasih žolčna, prezirljiva in agresivna. Nasproti temu humor nujno pri-razumeva simpatijo . . . To je zares »nasmeh razuma«. Humor sočustvuje s tistim, s katerim zbija šale. S humorjem prežeta ironija je še bolj pretanjena od ironije, ki kara« (Jankelevič, str. 157).

Mavrovi dnevnik Jake Sulca

Osnovni podatki

Med letoma 1980–90 je v Sobotni prilogi dnevnika Delo izšlo 124 novinarskih prispevkov z nadnaslovom Iz dnevnika Jake Sulca. Odlomki iz Sulčevega dnevnika so imeli svoje stalno mesto na zadnji strani Sobotne priloge. Pisal in ilustriral jih je Milan Maver.

Nepravo novinarsko besedilo

Dnevnik so bili humoristično branje in so bili bolj kot obveščanju namenjeni zabavanju in razvedrilu Delovih naslovnikov. Bili so neresnični, njegovi protagonisti so bile izmišljene osebe. To je bila svojevrstna »kozerija v nadaljevanjih« ali »zabavna časopisna nanizanka«. »V kozeriji in humoreski je lahko vse izmišljeno, praviloma nosilci dogajanja niso dejanski ljudje, kar je pogoj, da sporočilo razpoznamo kot novinarsko« (Košir, str. 61).

Jaka Sulc in njegov sogovornik, gospod Jakobson, sta osebi, ki si ju je izmislil Milan Maver. Sulčevi dnevnik so dejansko zapisi njegovih pogovorov z Jakobsonom, tako kot jih je razumel in interpretiral Jaka Sulc, ne Milan Maver. Sulc jih je objavljval v Delu, predpostavljam, da zato, ker so se mu zdeli pomembni za javnost. Vsebina teh debat so bili aktualni dogodki in pojavi v Jugoslaviji 80. let. Najprej sta se pogovarjala o turizmu, pozneje pa tudi o vse hujših težavah v gospodarstvu in politiki ter o tistih posebnostih naše družbe, ki jih Jakobson ni razumel.

Dnevnik Jake Sulca je bil Mavrov način sporočanja lastnih, subjektivnih mnenj in stališč do družbene krize pri nas in njihova konstruktivna kritika. Mavrova »junaka« sta izmenjala svoja mnenja o stvareh, ki so javnosti že bile znane in podrobno, vsestransko predstavljene. V svojih pogovorih sta ocenjevala že znano.

Dvojna posrednost

Svoje sporočanje hotenje je Maver uresničil posredno. Ni torej pisal »Jaz, Milan Maver, mislim, da je v Kranjski Gori dostop do smučarskih vlečnic slabo urejen in nevaren, zato predlagam, da ga uredite tako, kot so to napravili v Avstriji.« Namesto take neposrednosti pa je Maver oziroma Jaka Sulc napisal zgodbo o tem, kako je z Jakobsonom smučal v Kranjski Gori in kako je Jakobson nergal, ko je opazil, da je dostop do vlečnic slabo urejen, čeprav bi se to po njegovem (Jakobsonovem) mnenju dalo urediti z malenkostnim trudom (Samoupravljavci padajo samopostrežno, Delo, 8. 3. 1986). Ne samo da namesto Mavra piše dnevnik Jaka Sulc, ki Mavru ni niti malo podoben, Sulčevo pisanje naslovnik razume prav, kadar ga razume narobe, nasprotno od dobesednega, ironično. Maver je svoja osebna stališča sporočal v obliki ironične zgodbe, ki pa ima kar se da resen, zanesljiv in neironičen videz. Dnevnik Jake Sulca je bližje splošni publicistiki kot poročevalstvu.

Ironična strategija

Mavrova ironija je bila vseskozi »namenska«, njegovo pisanje pa »public activity with an obligation to instruct as well as delight« (Muecke, 1980, str. 94). Ironija je bila Mavru način sporočanja resnice. Družbene razmere in oblast je kritiziral tako, da jih je smešil. Njegova kritika pa ni bila žolčna in škodoželjna, ampak humorna in blaga.

Kakšen je Jaka Sulc

Jaka Sulc ne kramlja z bralci, tako kot je to počela Džuli Šviga v Mladini, niti jim ne mežika in namiguje, da ni popolnoma iskren in zanesljiv.

Maver je ironičen tako, da je ustvaril Jaka Sulca kot osebo z določenimi lastnostmi, »katere neumna, a samozavestno izražena hvala vzpostavlja (na separadni, fiktivni ravni) nezavedno in zato ironično samoizdajo (self-betrayal) svoje neumnosti« (Muecke, 1972, str. 36). Sulc je oseba z določenimi vrednotami, preferencami in z zelo posebnimi »idejnimi izhodišči«. Njegov dnevnik je tak, kot je, zato ker mu to narekujejo njegove ideje. Te pa so take, da odstopajo od naslovnikovih, jih onemogočajo ali jim nasprotujejo. Če/ko naslovnik ne občuti nespravljivosti svojih in Sulčevih sodb, mnenj in stališč, Dnevnika Jake Sulca ne razume ironično. To pa ne pomeni, da imajo vsaka Sulčeva izjava, misel ali celo beseda svoj ironični protipomen v smislu »ironični A je neironični ne A« (Stojanović, str. 147). Veliko ugotovitev ali misli je povsem točnih in v skladu z dejanskim stanjem ali naslovnikovim opažanjem. Ironične postanejo zaradi Sulčevih posebnih stališč, ki

tičijo za njimi. Maver je ustvarila Sulca, ki je bil zvest predstavnik »zdravih sil«, konstruktiven, dober samoupravljaev in navdušen zagovornik oblasti. Mavrov Sulc se je brezrezervno identificiral z vodilnimi tovariši, njihovo ideologijo. Pogosto je bil še bolj pravoveren, kot je bilo zapovedano. Sulčeve besede so bile naravni izraz njegovih misli. Pisal, govoril in deloval je tako, kot je bil prepričan, da je prav. Njegove besede so po njegovem imele samo »od Sulca ubesedeni pomen« (Sulčev utterance meaning) in nobenega drugega. Sulc bi se zgrozil ob misli, da bi se njegov dnevnik dalo razumeti tudi drugače. Sulc ni dvomil in omahoval, niti se ni pretvarjal, da misli tisto, kar v resnici ne misli, ali da ne misli tistega, kar misli. Kadar je Sulc dvomil, se ga ni dalo razumeti ironično.

Kakšen je gospod Jakobson

Jaki Sulcu daje priložnost, da se izkaže, gospod Jakobson. To je bil v začetku samo danski turist, ki so ga tukajšnje razmere presenečale, zabavale ali šokirale. Pozneje je postal stalno navzoč Sulčev sogovornik, radoveden in vedno dobro obveščen o naših težavah. Ker mnogih naših posebnosti ni razumel, je prosil Sulca, naj mu jih pojasni.

Jakobson je bil tujec. Prihajal je iz okolja, kjer so bile stvari urejene drugače kot tukaj, in njegova merila za to, kaj je prav in kaj ni, so bila zelo drugačna od Sulčevih. Jakobson ni bil nikoli ironičen, besede je razumel v njihovem najobičajnejšem pomenu in tako ga je razumel tudi naslovnik. Jakobson ni bil sovražnik socialističnega samoupravljanja, bil je celo prepričan, da je pravo samoupravljanje lahko zelo uspešen družbeni sistem. Bil pa je kritičen do vodilnih tovarišev in do tistega, v kar se je ta plemenita zamisel v praksi sprevrgla. »Jakobson je normalen,« tako ga je označil Maver.

Odnos med Jakobsonom in Sulcem

Jakobsonove ideje so nasprotovale Sulčevim. Jakobson jih ni nikoli prilagajal našim razmeram, zato se je Sulcu zdel zopr, tečen in razvajen. Sulcu se je zdel »hladno analitičen« in »umazano pragmatičen«, ogrožal je Sulčev miselni svet in dvomil o njegovih argumentih. Jakobson je postavljajl vprašanja, na katera Sulc ni mogel odgovoriti, in dajal predloge, ki so bili za Sulca ideološko nesprejemljivi. Sulc je zato svoje debate z Jakobsonom skrbno načrtoval, Jakobsona je hotel preslepiti in ukaniti s svojo retorično spretnostjo, strategijo in taktiko. V dnevniku Jake Sulca se srečujeta dva nespravljiva pogleda na isto stvarnost, Sulčev oblastniški, ideološki in Jakobsonov pragmatičen, neideološki. Sulčev odnos do Jakobsona je ironizacija odnosa oblasti do tujcev in njenih kritikov, čeprav so bili še tako dobrohotni.

Zakaj naslovnik Sulca razume ironično

Naslovniki so Sulčevo pisanje razumeli ironično, kadar so se njegove »idejne pozicije« in iz njih izvirajoča konkretna mnenja in stališča medsebojno izključevala. Ko Sulčeva prepričanja niso bila nezdružljiva z naslovnikovimi oz. kadar jih naslovniki niso mogli razbrati, so njegove dnevnike razumeli neironično oz. dvoumno. Jakobsona so naslovniki vedno razumeli neironično, čeprav se niso nujno v vsem strinjali z njim. Ironično pa so razumeli Sulčev odnos do Jakobsona, ker so naslovniki Jakobsona presojali po drugačnih merilih kot Sulc. Toda nezdružljivost stališč ni bila zadosten pogoj za ironično razumevanje. Naslovnikova stališča so bila lahko neskladna z mnogimi drugimi, vendar ni nujno, da je to povzročalo ironičnost. Jaka Sulc se je poistovetil z najbolj absurdnimi idejami in potezami oblasti in jih zastopal samozavestno in suvereno, brez distance in zavor. Kadar pa absurdnost ni bila tako očitna, je Maver radikaliziral tisto, kar je hotel osmešiti. V stvareh je znal najti »destruktivno zrno, iz katerega klije komika« (Stojanović). Sulčeva merila za dobro, pametno, logično, koristno, konstruktivno, nujno, pametno in potrebno so preveč očitno nasprotovala naslovníkom, da bi se njegovo pisanje dalo razumeti kako drugače kot ironično. Njegove ideje so preveč odstopale od »kolektivnega instinkta spodobnosti« ali preproste zdrave pameti, da bi jih jemali resno, dobesedno.

Mavrov Jaka Sulc je v pojavih ali stališčih odkril prikrito absurdnost, jo izdvojil in poudaril, lahko bi rekli, da jo je karikiral: »Namesto da bi pokazal vsaj kanček razumevanja, me je zgrabil za komolec in skoraj odvedel do obale: »Samo pogledite to svinjarijo!« je zavpil (morje je bilo umazano zaradi cvetenja alg, op. M. I.). »Včeraj sem se po kopanju četrtr ure drgnil s toplo vodo in milom, a mislite, da je šlo stran! Moral sem se drgniti z detergentom! Vseh dlak se je držal nekakšen strdek, da sem bil še najbolj podoben povodnemu možu!« Še vedno zelo strpen sem mu odgovoril, da ni naša krivda, če je gospod Jakobson kosmat. Te stvari mora razčistiti sam, kajti mi ne moremo delati razlik ali celo pripravljati za kosmate turiste posebno morje. Moram reči, da mi je v pasji pripeki dobro del ledeni pogled, s katerim me je oplazil« (Nič nas ne more presenetiti, Delo, 20. 8. 1988). Ideja, da bi za kosmate turiste pripravljali posebno morje, je tako absurdna kot njeno nasprotje, da ga namreč ne moremo. Celo zelo naivnemu naslovníku bi se zdela preveč sumljiva, da bi jo jemal resno. Poleg tega se v odlomku kaže Sulčevo nerazumevanje Jakobsona. Sulc ne razume, zakaj je Jakobson besen. Naslovník pa razume, da je Jakobson jezen, ker se ne more kopati zaradi cvetenja alg, morda pa še bolj zato, ker turistični delavci proti tej neprijetnosti niso storili nič. Ironija tu ni neposredna v smislu »ironična A je neironični ne A«. Je bolj posredna kritika miselnosti turističnih delavcev, ki proti cvetenju alg niso ukrepali, ampak so se obnašali, kot da je to problem turistov, ne pa njihov. Sulc se ima celo za strpnega, ker posluša Jakobsonovo nerganje.

Sulčeva idejna izhodišča celo resnične trditve spremenijo v ironične: »Ali pri vas ni v navadi, da si vsakdo prizadeva, da bi delal čim bolje in tako čim več zaslužil?« vpraša prostodušno (Jakobson, op. M. I.) »Hja,« pravim, »to ni tako preprosto. Mi si seveda prizadevamo, da bi ljudje delali več in bolj odgovorno. Vendar tega ne počnemo zato, da bi gojili nekakšen kult dela, ampak nas v to silijo dolgovi, ki jih z našim dosedanjim delom ne moremo odplačevati. Ljudje naj bi se pri delu gnali bolj zaradi domovinske ekonomske nuje, ne pa zaradi denarja. Na to

še posebej pazimo, zlasti kadar se kak neosveščen primerek poskuša okoriščati z našim sistemom doslednega nagrajevanja po delu. V tem oziru beležimo že prav zavidljive uspehe. Dal bi roko v ogenj, da si samo z dobrim delom ni pri nas še nihče kaj prida opomogel« (O grdem denarju in še o čem, Delo, 12. 10. 1985). Sulc je bil prepričan, da je služenje denarja, kot to počnejo na Zahodu, ideološko sumljivo in moralno oporečno. Toda Sulc na neki način popolnoma verodostojno opisuje dejansko stanje, le da ga ocenjuje po drugačnih merilih kot naslovnik. Sulc misli, da ljudje morajo delati zaradi »domovinske ekonomske nuje«, čeprav ugotavlja, da ni čisto tako. Jasno je, da o ljudeh, ki z delom hočejo zaslužiti, nima dobrega mnenja in da »dosledno nagrajevanje po delu« razume drugače kot naslovniki. Za ugotovitvijo, da pri doslednem nagrajevanju po delu dosegamo zavidljive uspehe, »tiči« Sulčevo stališče, da je to nekaj dobrega, da je »zavidljiv uspeh«. Sulčevo razumevanje »uspeha« nasprotuje naslovnikovemu.

Mavrova duhovitost, spretnost njegove ubeseditve, doda njegovi ironiji »estetsko sestavino«, zaradi nje postane naslovniku branje užitek. Ne prispeva pa neposredno k ironičnosti: »Gospod Jakobson se je torej zavalil v naslanjač s skrajno neumestnim vprašanjem, zakaj se tako neuspešne in očitno nesposobne vlade nečemo znebiti: »Zakaj ne pustite, da bi se s svojim programom vred zvrnila?« je rekel, »morda take idealne priložnosti ne boste več dobili.« Oh, ta gospod Jakobson! Po njegovem je vlada nesposobna, če ji inflacija podivja malo čez 100 ali 150 odstotkov . . .« (Mi gremo, gremo, Delo, 14. 11. 1987). Maver/Sulc bi lahko napisal, da je gospod Jakobson »sedel«, namesto da se je »zvalil«, ali da vlada »pade« in se ne »zvrne«, da inflacija »naraste«, namesto »podivja«, naslovnik bi to še vedno razumel ironično. »Sesti« ni identično z »zvaliti se«, v nekem smislu je »zavaliti se« bolj informativno od »sesti«, obvešča o tem, da je Jakobson okoren in da ceni udobje, ne prispeva pa neposredno k ironičnemu učinku. Ironičnost tudi tukaj izvira iz Sulčevega stališča, da tedanja zvezna vlada ni kriva, če se je inflacija tako zvišala. Če pa bi Sulc napisal, da »se je gospod Jakobson zavalil v naslanjač s skrajno umestnim vprašanjem« . . ., bi to pomenilo, da se Sulčeva in Jakobsonova stališča do uspešnosti in sposobnosti vlade ujemajo in naslovnik bi to razumel neironično.

Mavrov Jaka Sulc se je imel za zagovornika tistega, kar so vodilni tovariši počeli in mislili in za njihovega branitelja pred Jakobsonovo nespoštljivo radovednostjo. Sulc se je poistovetil z njihovimi konkretnimi dejanji in stališči ter z vladajočimi idejami, vrednotami in načinom razmišljanja. V Jako Sulca je Maver vgradil vse tisto, kar je imel za slabo, škodljivo in zgrešeno. Ironičnost Sulčevih dnevnikov sloni na suvereni absurdnosti njihovega »avtorja«. Ustvarjanje ravno prav neumnega, a zaslepljeno samozavestnega Sulca in odkrivanje prikrite smešnosti v stališčih in dejanjih oblasti sta bili za Mavra nenehen izziv in stalen ustvarjalni napor. Njegov sogovornik in večkrat pravi nasprotnik je tukajšnje razmere presojal z merili, ki so se Sulcu zdela nesprejemljiva, oporečna in nevarna. Jakobsonove zamisli in predlogi so od oblasti in neredko tudi od navadnega ljudstva zahtevali temeljito spremembo delovanja in mišljenja.

V Dnevnikih Jake Sulca je Maver na posreden, lahkoten in duhovit način govoril resnico, s smehom je sporočal svoja mnenja in predloge. Njegovo iskrivo, duhovito in zabavno pisanje so naslovniki spremljali radovedno in naklonjeno. Stvarem je znal odvzeti njihovo težo, iz težav in zablod je znal narediti pravšnjo snov za sproščen pogovor dveh gospodov. Kadar pa Maver ni zmožgal ali hotel gledati življenja z nasmehom razuma in so težave postale nerešljive, zablode boleče in dileme težke, je iz njegovih dnevnikov izginjala vedra ironičnost. Sulčevi dnevniki so ostali dognani in spretni, a kljub temu »navadni« in nič več zabavni.

LITERATURA:

- FURST, L. R. (1984): *Fictions of Romantic Irony*, Harvard University Press, Cambridge, Mass
- JANKELEVIČ, V. (1989): *Ironija*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad
- KOŠIR, M. (1988): *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*, DZS, Ljubljana
- KUNST-GNAMUŠ, O. (1988): *Nasprotje med znanstvenim in ideološkim diskurzom*, v *Razpol Problemi*, 4-5, letnik XXVI, str. 74-91
- MUECKE, D. C. (1972): *The Communication of Verbal Irony*, v *Journal of Literary Semantics* 2, str. 35-42
- MUECKE, D. C. (1980): *The Compass of Irony*, Methuen, London
- MUECKE, D. C. (1978): *Irony*, Methuen, London
- PROPP, V. (1984): *Problemi komike i smeha*, Književna zajednica Novog Sada
- SEARLE, J. R. (1979): *Expression and Meaning. Studies on the Theory of the Speech Acts*, Cambridge University Press, London
- STOJANOVIĆ, D. (1984): *Ironija i značenje*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd
- TOPORIŠIČ, J. (1992): *Enciklopedija slovenskega jezika*, CZ Ljubljana
- WILLER, B., GROEBEN, N. (1980): *Sprachliche Hinweise auf ironische Kooperation: das Konzept de Ironiesignale unter sprechakttheoretische Perspektive rekonstruiert*, v *Zeitschrift fuer germanistische Linguistik* 8/3, str. 290-313